

1953 EYLÜLÜNDE CÖLENYEDE (MARMARİS) YAPILAN
ARAŞTIRMA

George BEAN - Aşkıdil AKARCA

Gölenye, doğusu denizle, diğer üç dhethi dağlarla çevrili, 'Marmaris'in 8 km. kadar C'enulbunda, Hisarburnundaki 'es'ki Amos (Asıarcı'k) ş,e'hniinin aşağı yu- k:m 6 km. şimalinde, ,küçük bir ovanın kenarında kurulmuş mütevazı bir köy- dür. Köyden 8 dakika mesafede Bakıcak denen mevkiide, 1933 tarihlerinde mektep inşa etmek maksadı ile kazı yapıılırken beyaz mermerden kitabeli ,güzel bir stel meydana çıkmış ve M.armaris'e götürül- müştür. Ne yazık ki, orada belediye bi- nasında ,eşik taşı olarak ,kullanılmış ve üzerindeki yazı hemen hemen tamamıyla aşınmıştır. **M.Ö.** aşağı yukarı 200 sene- lerine t.,irihlenen bu stel Fraser ve Bean *Rhodian Peraea and Islands* No. 15 de neşredilmiştir. Yazının okunabilen kıs- mında Diodorus Siculus V, 62 ,de adı ge- çen Kasta:bos *temenos'undan* bahsedil- mekte ve kitabenin sonunda stelin Apol- lon Samnaios'un kutsal sahasına dikil- mesi için talimat verilmiştir. A:polHon kutsal sahasının bundan dolayı Bakıcak' ita vıeya Hakıcak yakınlarında bulunması pek muhtemel görüldüğünden tapınağı meydana çıkarmak üm'ldi ille buralda bir araştırma yaptık. Fakat ümidimiz ger- ,çekleşmedi.

Yaptığımız satıh araştırmaları ile ovanın ,dört bir köşesine dağılmış antik bloklar tesbit ettik. Bunlar arasında büyük !bir ,binaya ait parçalar vardır. Üç taraflarında muhtelif derinlikte yivler veya yuvalar bulunan, Gölenye arkasın- daki dağlardan kesilmiş olan mavimsi kalker bloklar bil/hassa ,göze çarpar (Res. 1 - 2).

Ovada üç nokta dikkatimizi çekti:

1) Bunlardan ilki ,khctbenin bulun- duğu Bakıcaktır. Burada, cenuptaki dağ- lardan o'vaya doğru bir :boyun 'vasıtasıy- le uz, :lnan alçak, mahrutı bir tepe vardır. Bugün bu boynun üzerinde 20 m. uzun- luk, 10 m genişlikte, aıpsıfoden başka pe'k bir şeyi kalmamış, duvar 'içildği kötü, bir kilise yıkıntısı görülmekt,edir. Kili- senin içinde yanlamasına açtığımız bir yarma.ıdıa hiemen an toprağ.a varıldı 'vie ancak dar yan odanın horasan zemını meydan,a ıktı. Zeminde 1:1:t,çok insan ke- miklerine rastbndı. 1933 de ,kitabeli stel işte burada bulunmuştur. Bu boynun üzerinde bu sebeplerden dolayı, kilise- den daha önceye ait bir yapının bulun- madığı kati gibidir. Burada, yukarıda adı geçen blokların gösterdiği büyük- lükte lbir bina için de kafi sah.ı yoktur. Kilisenin işgal ettiği sahaya ilave olarak setleme suretiyle daha 5 m. genişlikte lbir yer temini mümkündü. Nitekim ne zamana ait olduğu bilinmiyen bir takım duvarlar cenupta ve şimal doğuda bö,y- le ibir setleme yapıldığını ,gösteriyor. Bunun,a /beraber, yine de, ıbu saha bir mabet için kifayetsizdir. Kitabeden do- layı pek muhtemel ,görünmesine rağmen, Apollon Samnaios'un kutsal sahasının burada olmadığı kanaatindeyiz. Kitabeli stelin kilisenin inşaasında kullanılmak üzere - belki yan oıdaya açılan kapı- nın lentosu olarak - getirilmiş olmalı- dır. Bakıcak'taki kalıntılar oldukça ya- kın zamana ait g)bi görünüyor. İhtimal, haralbeleri dağın eteğinde Bakıcak'tan

denize doğru uzanan bir köy ile muasırdı.

2) Alakamızı bundan sonra ovanın şimalibatısında Örenardı denen mevki çekti. Burada arazinin, dağın eteğine doğru hafifçe meyillendiği yerde, sağlam bir temel üzerine oturan büyük bir set duvarının kalıntısı vardır (Res. 3). Duvarın en alt sırası ile temellerin antik olduğundan şüphe yoktur. Duvar iççiliği ve temellerde meydana çıkan çanak çömlek kırıkları esas inşaatın Roma İmparatorluk çağına ait olduğu kanaatini veriyor. Duvarın üst kısmı ise yıkılan antik duvarın malzemesinden harçlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu duvarın desteklediği düzlükte büyük bloklardan yapılmış bir takım duvar izleri görünüyordu; fakat meydana çıkarılınca kötü bir işçilik gösterdikleri, ve toprak üzerine öylece konmuş oldukları görüldü. Bu iç duvarlar, daha sonraki bir tarihte, antik bloklar yettiği kadar kullanılmak ve geri kalan kısmı gayrimuntazam bloklarla tamamlanmak suretiyle inşa edilmiştir. Örenarında kabaca yontulmuş dar bir eşik taşı ile yukarıda bahsedilen gruba dahil, yivli büyük bir blokdan başka, ne bir mimari parça, ne de Roma çağından önceye tarihlenebilen çanak çömlek kırığı bulundu. **Yine** burada da vaziyetin uygunluğuna rağmen, seddin üzedinde bir maibedin mevcudiyetini gösteren hakiki bir delil yoktur.

3) Alakamızı çeken üçüncü nokta, ovanın şimaldoğusunda Kumlu Örenardı denen, denize yakın bir yerdir. Burada Bakıcaktakinden hayli büyük bir kilise yıkıntısı vardır. İnşaatı hem antik bloklar, hem de 6 ncı asra ait bir Bizans kilisesinden kalma sütun başlıkları (Res. 4), koruluk ve kaplama levha parçaları kullanılmıştır. Kilise doğu taraflarında birer apsis bulunan iki esas bölümden ibaret olup, ikisinin arasında yine apsisli dar bir sahn yer almıştır. Şimal bölümün, şimal tarafında, arsalına benzer küçük bir sabrı daha var-

dır. Şimal bölümün uzunluğu 30.20 m., genişliği 6.60 m. olup batısında 3.25 m. mesafede 7.40 m. kutrundaki yuvarlak bir yapının 0.70 m. ıkalınlıkta olan duvarı ıbaşlama ktadır. Her iki bölümün içinde birer yarma açtık; zemin şimal bölümünde mermerle, cenup bölümünde ise mahalli olarak "balat taşı" denen yumuşak, sarımsı bir taşla döşenmiştir. Döşemelerin altında daha eski bina izine rastlamadık. Şimal bölümünde ihtimal bir sütun başlığına ait, tezyinatlı ve yazılı bir parça bulundu (Res. 5). Konveks olan yüzlerin hirinde beyzi bir çerçeve içinde 21 - 30 mm. yüksekliğinde harflerle yazılmış kırık bir kitabe ile köşede bir defne dalı vardır.

Ztō:n-t, [u;]
Kur.ıa [p]
Nı [1n]

Bu tamamlama şekli doğru ise, kilisenin "Dümenia'ya kutsal Olduğu ve sütun başlığının bu Dümenia'ya ithaf edildiği anlaşılmaktadır. Fakat bu tamamlama çerçevesinin içinde boş sahayı müteneşip bir şekilde dolduramayacak kadar kısa görüldüğü için, yukardaki tamamlamanın şüpheli olduğunu kabul etmek lazımdır.

Yukarıda bahsedilen büyük mimarlık bloklarından bir kaç mısallere Kumlu Örenardı'te de rastladık.

Gölenye'nin iki saat kadar cenupbatısında, Dereyüzü denen yüksek bir vadide harçsız, gayrimuntazam büyük bloklarla örülmüş durvarlar olduğunu işitince oraya da gittik. Derin bir boğazı geçtikten sonra ulaşılan Dereyüzü, Gölenye ovasından 500 m. kadar yüksektedir. Burada 50 m. uzunlukta, 25 m. genişlikte, dört tarafı duvarlarla desteklenmiş, şimaldoğu - cenupbatı istikametine uzanan büyük bir platform vardır. Duvar işçiliği Res. 6 da gösterilmiştir. Platformun düz sathını şimdi bir ev kısmen işgal etmektedir; cenupdoğuda

duvardan 7 m. mesafede ve ibü duvara paralel kısa bir duvar parçasının toprak içinde uzandığı görülüyor. Platformun üzerinde antik başka kalıntıya rastlanmıyorsa da, civarda Göleniye ovasındaki- lere 'benzer dört adet yivli blok, bir ce- viz ağacı altında yatan ke'Sme bloklar, alt kısmı konveks; üst kısmı spiral yivli, 0.25 m. kutrunda bir sütun mevcuttur. 1933 de Bakıcakta bulunan stele dönecek olursak, bunun Amos'tan !bura-

ya inşaat taşı olarak getirilmiş olması, bu araştırmalarımız neticesinde pek muhtemel görünmektedir. Amos'ta bu- lunan ve Fraser ve Bean *Rhodian Peraia and Island* No. 12 de neşr,edilen bir kita- bede Apollon Samnaios'tan bahsedilmek- tedir. Bu ila!hın maihedinin veya kutsal sahasının Amos'ta olduğu ve mevzubahs stelin oraya dikilmiş olduğu ihtimalini, Gölenye'ninin durumu karşısında kabul et- mekteyiz.

TEST EXCAVATIONS AT GÖLENYE: (MARMARIS), 1953

George BEAN - Aşkıdil AKARCA

Gölenye is a modest village at the head of a small Hat plain, bordered by the sea on the east and encircled by mountains on the other sides, some 8 km. south of Marmaris and about 6 km. north of the site of Amos at Hisarburnu (Asarcık). Some 8 minutes from the village, at a spot called Bakıcak, in or about 1933, digging was begun with the object, later abandoned, of building a school. During the digging a fine inscribed stele of white marble came to light and was transported to Marmaris. Unfortunately it was there used as a threshold-block in the Bediye building, and nearly all the writing was totally effaced. The stele is published in Fraser and Bean *Rhodian Peraea and Islands* No. 15, and dates to about 200 B. C. In the surviving legible portion mention is made of the *temenos* at Kastabos referred to by Diodorus Siculus V, 62, and at the end instructions are evidently given for erecting the stele in the precinct of Apollon Samnaios. It appeared therefore not unlikely that the precinct of Apollo was at or near Bakıcak, and the present operations were undertaken on the hope of finding it. This hope was not in the event fulfilled.

A surface examination of the plain revealed great quantities of ancient blocks, among them certain in particular that had evidently belonged to a large building. These show on three sides grooves or sinkings of varying depth, and are cut from the bluish limestone of the neighbouring hills (Figs. 1 and 2). They are now lying scattered to the four corners of the plain.

Three points in the plain attracted our particular attention.

1) The first of these was Bakıcak itself, where the stele was found. At this point a low conical hill projects into the plain from the mountains on the south, to which it is joined by a saddle. This saddle is now occupied by the ruins of a church some 20 m. long by 10 m. wide, of poor quality masonry, of which little is standing apart from the apse. A trench driven across the church came almost at once to virgin earth, and revealed only the cement floor of a narrow side-chamber. In this chamber were numerous bones of several persons, lying above the floor. It was here that the inscribed stele was found in 1933. On these grounds alone it seems certain that no building earlier than the church ever stood on this saddle. Non indeed is there room here for a building of the size indicated by the architectural blocks mentioned above. In addition to the area occupied by the church, a further space of some 5 m. all round might be obtained by terracing (and some remains of walls, of dubious date, on the south and north-east suggest that this was done); such an area is quite inadequate for a large temple. In spite of the attractive nature of the site, we feel sure that the precinct of Apollon Samnaios was not here. The inscribed stele must have been brought here to serve in the construction of the church, perhaps as the lintel of a door leading to the side-chamber. In general, the remains at Bakıcak seem to be of quite modern date, apparently contemporary

with a village whose ruins extend all along the foot of the hills from Bakıcak to the sea.

2) We next turned our attention to a spot ca:Ueıd ÖI4enardı, in the north-west corner of the plain. Here, a little above the plain, where the ground slopes gently up to the foot of the mountain, are the remains of a massive terrace-wall, shown in Fig.

3. The wall rests on a solid foundation, well constructed; this, and the lowest course of the wall itself, are undoubtedly ancient. From the style, and from the sherds unearthed beside the foundation, we should judge it to be of Roman date. The part of the wall was evidently put together later from the blocks of the collapsed ancient wall; much lime-mortar was used in the process. On the level ground supported by this wall, several other walls apparently constructed of large blocks were visible protruding above the earth; but the excavation of these showed them to be in every case of very poor quality, and to rest merely on the earth. All these interior walls, were evidently built at a late date, the blocks of the ancient wall being used so long as the supply lasted, after which they were complete'd with irregular rubble blocks. Below them we found nothing but virgin soil. Apart from a narrow threshold-block, only roughly squared, and a large grooved architectural block belonging to the group mentioned above, we found no architectural material whatever, nor any sherds earlier than the Roman period. Here again, despite the very suitable situation, there is no real evidence to suggest that a temple stood on this terrace.

3) The third point to which we directed our attention is at Kumlu Ören-cik in the north-east corner of the plain, close to the shore. Here are the ruins of a Byzantine church considerably

larger than that at Bakıcak; ancient blocks have been used, its construction, and also column-capitals (Fig. 4) and fragments of balustrades and thin slabs of marble veneer deriving from an earlier Byzantine church of the sixth century. The church now standing seems to have comprised two main naves, each with an apse at the east end; between and joining them is a narrow aisle, and a similar aisle adjoins the northern nave on the north. The northern nave measures 30.20 m. by 6.60 m.; outside it on the west, at a distance of 3.25 m., is the wall, 0.70 m. thick, of a round structure 7.40 m. in diameter. We sank a trench across both naves; the floor of the northern is of marble; that of the southern of a soft milkstone. Below the floors we found no trace of any earlier building. In the northern nave we unearthed a fragment of an ornamental block, apparently a capital, shown in Fig. 5. The angle between the faces is decorated with a laurel-branch; the faces are convex, and on one of them, inside an oval panel with double rim, is an incomplete inscription in letters

21 - 30 mm. high.

Z; rnrı [oç}
fü• E [p]
Nıı [rn]

If this restoration is correct, it is to be inferred that the church was sacred to "the Pilot", to whom the capital is dedicated by a certain Zosimus. It seems, however, that the restoration is insufficient to fill the available space symmetrically, and it must be considered uncertain.

Learning that some four large grooved architectural blocks were to be seen at a spot called Dereyüzü about two hours south-west of Gölenye, we paid a visit to this place also. At the south end of a small plain, 500 m. above the

plain of Göhenye and approached by a mountain path up a steep gorge, is a large platform some 50 m. by 25 m. in area, orientated NE - SW and supported by a wall on all four sides. The style of the masonry is shown in Fig. 6. The level surface of the platform is now partially occupied by a house; near the east corner we found a short stretch of wall, now buried, 7 m. from the south-east wall and parallel to it, but no other visible ancient remains. But in the neighbourhood of the platform we saw four grooved architectural blocks similar to those on the plain of Göhenye, and under a walnut tree a number

of ancient blocks, including a late column 0.25 m. in diameter; this column is convex-fluted in its lower part, spiral-fluted in its upper part.

With regard, therefore, to the inscribed stele found at Bakıcak, our conclusion must be, on the evidence available, that it was in all probability brought there from the site of Amos at Hisarburnu. Apollo Sarnaios is in fact mentioned in an inscription found at Hisarburnu (Fraser - Bean *Rhodian Peraea and Islands* No. 12), and it seems now highly likely that his temple or precinct was there, and that the inscribed stele was originally erected in it

